

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grovt barnpornografibrott

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

JM
Frihetsberövande: Häktad

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten LG

Överklagat avgörande

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 7 maj 2024 i mål B 2267-24

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen ska bestämma påföljden till ett fängelsestraff som inte understiger tre år.

Frågan i målet

Den fråga som jag bedömer är av intresse ur prejudikatsynpunkt är vilket straffvärde brottet har. Det finns ett behov av vägledning från Högsta domstolen om vilka utgångspunkter som ska gälla för straffmätningen vid grovt barnpornografibrott bl.a. i fråga om betydelsen av det barnpornografiska materialets art, mängd och format samt gärningspersonens hanteringsform.

Bakgrund

Brottet

Hovrätten har dömt JM för grovt barnpornografibrott, 2023-09-07– 2023-10-31, enligt 16 kap. 10 a § första stycket 2 och 5 samt sjätte stycket brottsbalken. Påföljden har bestämts till fängelse i ett år och nio månader.

Brottet har bestått i att JM har innehaft barnpornografiskt material i form av i vart fall 389 bilder, varav 241 är att betrakta som särskilt hänsynslöst

övergreppsmaterial, och 407 filmer med en total speltid om cirka 30 timmar och 29 minuter, varav 256 filmer med en sammanlagd speltid om cirka 15 timmar och 34 minuter är att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial.

Brottet har vidare bestått i att JM har spridit 478 barnpornografiska bilder, varav 259 är att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial, och 386 stycken barnpornografiska filmer med en total speltid om cirka 16 timmar och 35 minuter, varav 338 filmer med en sammanlagd speltid om cirka 15 timmar och 23 minuter är att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial.

De omständigheter som har lagts till grund för hovrättens rubricering av gärningen som grovt barnpornografibrott är att det innehavda materialet har varit omfattande och visat barn som utsätts för särskilt hänsynslös behandling, att ett omfattande material har gjorts tillgängligt för andra personer genom en automatiserad och okontrollerbar spridning via ett fildelningsverktyg och det därmed har varit frågan om brottslig verksamhet som utövats systematiskt samt att även det spridda materialet har visat barn som utsätts för särskilt hänsynslös behandling.

Fängelsestraffets längd

Hovrätten har konstaterat att straffvärdet för grovt barnpornografibrott påverkas av mängden pornografi men även av formatet, innehållet och befattningen med pornografin. När det gäller mängdfaktorn ska en större mängd anses mer straffvärd än en mindre mängd. När det gäller formatet bedömer hovrätten att övergrepp som syns på rörlig film generellt är mer straffvärda än sådana som syns på stillbilder. Det förhållandet att barnpornografi som är att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt, innebär vidare enligt hovrätten att befattning med sådan barnpornografi är mer straffvärd än befattning med annan barnpornografi. På liknande sätt anser hovrätten att spridning av barnpornografiskt material är mer straffvärt än enbart innehav.

Hovrätten har därefter konstaterat att straffvärdena i tidigare praxis, utifrån det pornografiska materialets mängd, innehåll, format och spridning, i flera fall ligger relativt nära tingsrättens straffvärde om fängelse i ett år och nio månader. Det finns enligt hovrätten dock fall som ligger såväl över som under. Det är enligt hovrätten svårt att hitta exempel på fall där straffvärdet ligger på den nivå som blir resultatet om man utgår från det straffvärde som åklagaren hävdar om tre år och sex månader. Mot den bakgrunden, och med beaktande av att JM sannolikt blir av med sitt arbete på grund av domen men även att brottsligheten utövats systematiskt genom användandet av ett fildelningsverktyg, fastställer hovrätten tingsrättens dom i påföljdsdelen.

Grunden för mitt överklagande

Kvalificerande omständigheter vid grovt barnpornografibrott

Vid bedömningen av om ett barnpornografibrott är grovt ska det särskilt beaktas om brottet har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barnen är särskilt unga, utsätts för våld eller tvång eller utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt. (16 kap. 10 a § sjätte stycket brottsbalken.)

En helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet ska alltid göras.

Den särskilda straffskalan för grovt barnpornografibrott infördes år 1999, då även bl.a. innehav gjordes straffbart. Barnpornografibrott bedömdes då kunna vara av så allvarlig beskaffenhet att det vid tidpunkten gällande straffmaximum (två års fängelse) framstod som otillräckligt. Som exempel nämndes fall där en viss befattning avsett många upptagningar som hade spritts i ett stort antal exemplar samt fall där någon under lång tid utnyttjat sina barn och framställt flera videofilmer av övergreppen vilka getts stor spridning. Som ytterligare exempel på en situation där det i vissa fall kunde vara motiverat att barnpornografibrott bedöms som grovt nämndes att en skildring, förutom att vara barnpornografisk, också innehåller straffbara inslag av sexuellt våld eller tvång. Beträffande rent innehavsbrott sades att det sällan torde ha ett straffvärde som motiverar att gärningen bedöms som grov. (Prop. 1997/98:43 s. 96 f.)

Rena innehavsbrott har, trots förarbetsuttalandena, i praxis i vissa fall ändå dömts som grovt brott om innehavet bestått av en stor mängd bilder samt flera bilder avsett barn som utnyttjas på ett särskilt hänsynslöst sätt. I *RH 2001:30* ansågs enbart antalet innehavda bilder och filmer (5 490 bilder och 38 filmsekvenser) inte kunna leda till att brottet ansågs som grovt och inte heller bedömdes det finnas det tillräckliga skäl att bedöma innehavet som grovt brott på den grunden att det fanns bilder som visat barn som utsatts för särskilt hänsynslös behandling. I *RH 2003:69* ansågs innehav av cirka 140 000 bilder inte utgöra grovt brott.

I avgörandet NJA 2002 s. 265, där den tilltalade efter en samlad bedömning dömdes för grovt barnpornografibrott, har Högsta domstolen klargjort att förarbetsuttalanden inte utan vidare kan tas till intäkt för att uttrycket ”många upptagningar som spritts i ett stort antal exemplar” ska ges samma betydelse när det är fråga om ”stillbilder” som när det gäller filmer. Rimligen måste antalet stillbilder vara högre än antalet filmer för att ett brott ska anses som grovt, förutsatt att övriga omständigheter är likvärdiga. Även med beaktande av detta ansågs dock den tilltalades innehav av barnpornografi som stort, och han hade hållit materialet tillgängligt så att det spritts till andra i betydande utsträckning. Spridningsverksamheten borde därför enligt Högsta domstolen anses ha varit

omfattande antalsmässigt sett. Härtill kom att verksamheten kunde betraktas som omfattande också i så måtto att han lagt upp denna på ett systematiskt sätt och bedrivit ett slags "marknadsföring". En samlad bedömning gjorde därför att hans brott borde bedömas som grovt.

Straffet för grovt barnpornografibrott

För grovt barnpornografibrott döms till fängelse i lägst ett och högst sex år. (16 kap. 10 a § sjätte stycket brottsbalken.)

Straffmaximum höjdes från fyra till sex år genom lagändringar som trädde i kraft år 2005 och straffminimum höjdes till fängelse i minst ett år genom lagändringar år 2020.

Avsikten med straffmaximumhöjningen år 2005 var dels att genomföra det inom EU antagna rambeslutet om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi vilket föreskrev ett minsta maximistraff om åtminstone fem års fängelse, dels att ge utrymme för en mer nyanserad straffmätning av de mest allvarliga fallen av grovt barnpornografibrott. En höjning av straffskalan från fyra till sex års fängelse bedömdes ge goda möjligheter för domstolarna att göra en nyanserad straffmätning vid särskilt allvarliga fall av grovt barnpornografibrott och därvid beakta brottets allvar. Någon generell höjning av straffen för grovt barnpornografibrott var inte avsedd med ändringarna. (Prop. 2004/05:45 s. 119 och 153 f.)

Ändringen av straffminimum år 2020 syftade däremot till att höja straffnivån för brottet. Avsikten var inte att påverka gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott. (Prop. 2019/20:69 s. 24 f. och 49.)

Som skäl för behovet av en höjning av straffnivån angavs bland annat följande.

Synen på hur allvarlig en brottstyp är kan förändras över tid till följd av samhällsutvecklingen. Om synen har förändrats mera varaktigt och inte ges ett tillräckligt genomslag inom ramen för den gällande straffskalan finns det skäl att ändra lagstiftningen. I och med teknikutvecklingen är det numera lättare att söka upp och ta del av övergreppsmaterial än när straffbestämmelsen om grovt barnpornografibrott infördes. Har en bild väl fått spridning på internet är det svårt att hindra ytterligare spridning. För den som drabbas kan vetskapen om att andra har möjlighet att fortsätta titta på bilden innebära ett svårt lidande och en känsla av att övergreppet inte tar slut. Mycket talar för att de sexuella övergreppen som dokumenteras blir allt grövre och ofta innefattar våld och övergrepp på mycket unga barn. Det finns också uppgifter om att efterfrågan på övergreppsbilder ökar i takt med att utbudet ökar, vilket i sin tur leder till ökad produktion och sexuella övergrepp på barn i samband med produktionen. Barnpornografiskt material kan även bidra till att sexuella övergrepp "normaliseras" för både förövare och offer. Enligt regeringens mening innebar

den utveckling som skett att allvarliga former av barnpornografibrott bör ses som mer klandervärda än tidigare. (A. prop. s. 24.)

Bedömningen var att den skärpta synen på brottsligheten inte återspeglades fullt ut i straffnivån för grovt barnpornografibrott. Straffskalan borde därför skärpas. För att åstadkomma generellt höjda straff för grova barnpornografibrott gjordes bedömningen att straffminimum skulle höjas. Ett minimistraff på ett års fängelse bedömdes bättre återspegla brottets straffvärde på en lägsta nivå. En sådan straffskala bedömdes fortfarande ge tillräckligt utrymme för en adekvat straffvärdebedömning också för de minst allvarliga fallen som ändå är att betrakta som grovt brott. Straffskalan är med ett sådant minimistraff densamma som för t.ex. grovt sexuellt övergrepp mot barn, vilket bedöms som rimligt med hänsyn till brottets allvar. (A. prop. s. 25.)

Det konstaterades vara angeläget att ett höjt straffminimum också skulle få ett genomslag i praktiken. I beredningen av lagstiftningsärendet hade farhågan att en höjning av minimistraffet till ett års fängelse skulle riskera att medföra en återhållsamhet från domstolar att bedöma barnpornografibrott som grova när det inte är fråga om de allvarligaste gärningarna, vilket i sin tur skulle innebära att syftet med höjningen skulle motverkas, förts fram. Som svar på detta angavs i förarbetena att avsikten med lagändringarna inte var att påverka gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott samt att det inte fanns anledning att tro annat än att domstolarna kommer att tillämpa lagstiftningen på avsett vis. (A. prop. a. s. f.)

Högsta domstolen har i avgörandet NJA 2002 s. 265 klargjort att grovt barnpornografibrott kan vara ett s.k. artbrott.

Praxis om straffvärde

Från hovrättspraxis efter höjningen av straffminimum för grovt barnpornografibrott år 2020 kan följande exempel nämnas.

Göta hovrätts dom den 5 april 2024 i mål B 2689-23 (enbart innehav). Straffvärdet för det grova barnpornografibrottet motsvarade fängelse i tre år. Brottet bestod i att den tilltalade hade innehaft, och betraktat delar av, cirka 200 000 bilder med barnpornografi av normalgraden, 17 324 bilder med särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial, 594 filmer med barnpornografi av normalgraden och 2994 filmer med särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial med en total speltid om drygt 314 timmar. Hovrätten konstaterade att praxis inte är helt entydig beträffande var på straffskalan liknande gärningar har placerats. Omfattningen av innehavet, och främst den stora mängd som utgjordes av särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial, gjorde emellertid att gärningen enligt hovrätten hade ett högt straffvärde. Hovrätten konstaterade att åtalet dock enbart omfattade innehav av barnpornografiskt material och att det i straffskalan för grovt barnpornografibrott ryms även mer kvalificerade befattningar med sådant material, såsom t.ex. yrkesmässig hantering med vinstintresse, egen framställning eller spridning. Vid straffvärdebedömningen gick det enligt hovrätten inte heller att helt bortse från att en stor del av materialet utgjordes av samma material på flera av de beslagtagna enheterna.

Svea hovrätts dom den 21 december 2023 i mål B 5198-23. (enbart innehav). Straffvärdet för det grova barnpornografibrottet motsvarade omkring 15 månaders fängelse. Det grova

barnpornografibrottet bestod i innehav av 1 091 bilder och 196 filmer, varav 406 bilder och 161 filmer utgjorde särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial där barn utsatts för våld eller tvång eller utnyttjats på annat hänsynslöst sätt.

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 27 september 2023 i mål B 2641-23 (enbart innehav). Straffvärdet för det grova barnpornografibrottet motsvarade fängelse i ett år och sex månader. Brottet bestod i att den tilltalade hade innehaft barnpornografiskt material i form av i vart fall 4003 stycken bilder, varav 881 stycken var att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial, samt 117 stycken filmer med en total speltid om cirka 6 timmar, varav 103 stycken med en sammanlagd speltid om cirka fyra timmar var att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i påföljdsdelen. Tingsrätten hade i sin dom vid straffmätningen särskilt fäst sig vid att så gott som alla beslagtagna filmer, med en total speltid om över fyra timmar, visat särskilt hänsynslösa övergrepp. Tingsrätten hade också i straffskärpande riktning beaktat att den tilltalade vid förhöret hade uppgett att det varit ångestdämpande för honom att titta på brutalitet.

Göta hovrätts dom den 29 maj 2023 i mål B 2453-22 (innehav + spridning av två bilder). Straffvärdet för det grova barnpornografibrottet motsvarade ett års fängelse. Brottet bestod i att den tilltalade, både före och efter höjning av straffminimum år 2020, hade innehaft och/eller betraktat efter att ha berett sig tillträde till i vart fall 596 filer med barnpornografiskt innehåll. Filerna bestod av 530 bilder och 66 filmer med en sammanlagd speltid om 1 timme och 23 minuter. Av dessa var 248 bilder och 48 filmer, med en total speltid på 1 timme och 12 minuter, att betrakta som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial. Brottet innefattade också ett tillgängliggörande av övergreppsmaterial för annan genom fildelning av i vart fall två bilder, med särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial, via Skype.

Från hovrättspraxis före lagändringarna år 2020 kan följande avgöranden nämnas.

RH 2012:86. Straffvärdet för grovt barnpornografibrott ansågs motsvara fem års fängelse. Brottet innefattade innehav och spridning av en utomordentligt stor mängd barnpornografiskt material samt egen framställning av sådant material. Innehavet avsåg cirka 500 000 bilder och 10 000 videofilmer, varav cirka 28 800 bilder och 1 600 filmer bedömdes som grovt barnpornografiskt material. Materialet innehöll skildringar av verkliga sexuella övergrepp, i några fall mot spädbarn, i form av vaginala, anala och orala samlag. Övergreppen hade i många fall varit förenade med tvång och grovt våld.

Svea hovrätts dom den 9 december 2019 i mål B 10272-19 (innehav + överföring, ej spridning, av fyra filer). Straffvärdet för grovt barnpornografibrott motsvarade fängelse i fyra år. Brottet bestod i att den tilltalade hade innehaft i vart fall 112 635 filer innehållande dokumenterade sexuella övergrepp mot barn (bilder och filmer), varav 5 741 bilder och 2 472 filmer (med en sammanlagd speltid överstigande 260 timmar) skildrade barn som var särskilt unga och/eller barn som utsattes för våld eller tvång eller utnyttjades på ett särskilt hänsynslöst sätt. Han dömdes också för att han överfört fyra filer i en Skypekonversation. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i påföljdsdelen. Tingsrätten hade i sin dom vid straffmätningen hänvisat till mängden barnpornografiskt material, övergreppsmaterialets grovhet och att den fanns en risk för spridning av materialet. Det var enligt domstolarna inte visat att det varit fråga om en spridning i den betydelse som ordet har i straffbestämmelsen. Däremot stod det enligt domstolarna klart att den tilltalade hade överlåtit de aktuella filerna.

Svea hovrätts dom den 14 augusti 2015 i mål B 5564-15 (innehav + spridning). Påföljden för grovt barnpornografibrott bestämdes till fängelse i tre år. Vid straffmätningen beaktades att den tilltalade förlorat sin anställning till följd av brottet och att han inte hade några utsikter till ny anställning i den bransch han arbetat i. Brottet bestod i innehav av 535 344 filer barnpornografiskt material, varav 1278 var filmer med en sammanlagd speltid om drygt 78

timmar. Av materialet bedömdes 20 717 bilder och 408 filmer motsvarande 17 timmars speltid utgöra särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial. Vid straffmätningen beaktades att det varit frågan om ett mycket omfattande innehav av barnpornografiskt material och varat under en lång tid. Antalet bilder och filmer med ett särskilt hänsynslöst innehåll konstaterades ha varit relativt många och bl.a. innefattat skildringar där barnen varit särskilt unga, utsatts för våld eller tvång eller utnyttjats på annat särskilt hänsynslöst sätt. Det fanns också ett mindre antal filmsekvenser som innehöll skildringar av sexuell tortyr av ett litet barn. Det rådde enligt hovrätten inte någon tvekan om att det rört sig om verkliga sexuella övergrepp. Det beaktades vidare att den tilltalade på ett systematiskt sätt hade involverat andra personer i sin brottsliga verksamhet genom att tillgängliggöra materialet på internet genom en FTP-server. Den aktuella FTP-servern hade haft ett icke obetydligt antal användare kopplade till sig och stora mängder data hade laddats upp till och ned från den aktuella servern, varför spridningen fick anses ha varit omfattande.

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 25 juni 2018 i mål B 1901-18 (innehav + spridning). Straffvärdet för grovt barnpornografibrott motsvarade nio månaders fängelse. Brottet bestod i innehav av 629 bilder, varav 175 stycken visade barn som utsattes för särskilt hänsynslös behandling, och 474 filmer med en sammanlagd speltid om cirka 10 timmar, varav 307 filmer med en sammanlagd speltid om 6 timmar och 27 minuter visade barn som utsattes för särskilt hänsynslös behandling. Brottet innefattade spridning av i vart fall 8 bilder och 25 filmer till 391 användare i en chat-app.

Göta hovrätts dom den 15 november 2023 i mål B 1983-23 (innehav + spridning). Påföljden för grovt barnpornografibrott, i fyra fall, bestämdes till fängelse i ett år och åtta månader. Hovrätten ansåg att det sammanlagda straffvärdet för brotten var något högre, men beaktade vid straffmätningen att den tilltalade skulle förlora sin anställning till följd av det långa fängelsestraffet. Brotten bestod av innehav av sammanlagt 2905 barnpornografiska bilder och 737 barnpornografiska filmer, innehav av tre filmer, innehav av 1 620 bilder och tillgängliggörande av 3 barnpornografiska bilder och 35 barnpornografiska filmer för annan.

Analys av underrättspraxis – Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum

Av Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om barnpornografibrott (*Barnpornografibrott – ett metodstöd*, Rättslig vägledning 2023:5, Utvecklingscentrum, mars 2023) framgår att rättspraxis spretar när det gäller vilken mängd barnpornografiskt material som krävs för att ett barnpornografibrott ska rubriceras som grovt och vilket straffvärde grovt barnpornografibrott ges.

I vägledningen har vissa slutsatser dragits om straffvärdet i praxis för sådant grovt barnpornografibrott som består i innehav av särskilt hänsynslöst material med utgångspunkt i det innehavda filmmaterials speltid (se s. 33 f.). Slutsatserna grundar sig på en genomgång av avgöranden framför allt i tiden före lagändringen år 2020.

Slutsatserna är, att innehav av sådana filmer med en sammanlagd speltid om en timme har utgjort den nedre gränsen för grovt brott och i praxis ansetts motsvara ett straffvärde om fängelse i ett år samt att innehav av filmmaterial med en sammanlagd speltid om cirka 260 timmar har ansetts motsvara ett fängelsestraff om fyra år. I en kommande uppdatering av vägledningen kommer även slutsatsen att innehav av filmmaterial med en sammanlagd speltid om cirka fyra timmar har ansetts motsvara ett straffvärde om ett år och sex månader finnas med. Maxstraffet för ett rent innehavsbrott har i vägledningen bedömts motsvara

fängelse i fyra år. För att det ska bli frågan om högre straffvärden krävs, enligt den analys av praxis som gjorts, att gärningspersonen har dömts för ytterligare typer av hantering som till exempel spridning eller framställan.

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum har vidare, med anledning av beredningen inför det nu aktuella överklagandet, kunnat konstatera att det av hovrättspraxis efter år 2020 framgår att mängden särskilt hänsynslöst material tycks ha fått en allt större betydelse för gradindelningen vid rena innehav, även om innehavet inte omfattat ett stort antal filer (se t.ex. Göta hovrätts dom den 9 februari 2024 i mål B 593-23 och Svea hovrätts dom den 24 januari 2024 i mål B 13546-22). Enligt Utvecklingscentrum är hovrättspraxis emellertid inte enhetlig när det gäller vilken mängd sådant material som krävs för att gärningen ska bedömas som grov.

Utvecklingscentrum har vidare bedömt att spridning är en hanteringsform som inverkar skärpande på straffvärdet. Även risken för spridning har i praxis bedömts ha en straffskärpande betydelse (se t.ex. Svea hovrätts dom den 9 december 2019 i mål B 10272-19). Enligt Utvecklingscentrum framgår det dock inte av praxis i vilken utsträckning spridning av materialet har påverkat det samlade straffvärdet.

Min bedömning

När det år 1980 blev straffbart att i pornografisk bild skildra barn och sprida sådana bilder av barn angavs som motiv för kriminaliseringen den integritetsskada som kan uppkomma för barnen som medverkar i skildringarna och den integritetskränkning överhuvudtaget som följer av framställning och spridning av barnpornografiska alster (se prop. 1978/79:179 s. 8).

För grovt barnpornografibrott är straffskalan fängelse lägst ett och högst sex år. Någon annan påföljd än fängelse kan inte komma i fråga i detta fall.

Högsta domstolen har tidigare rubricerat ett innehav av cirka 2 200 filer, varav 56 utgjort filmer med en speltid på upp till en minut och resten "stillbilder", samt nedladdning till ett antal besökare av mellan 150 och 1 filer som grovt barnpornografibrott (se NJA 2002 s. 265).

I hovrättspraxis tycks gränsen för grovt brott vid rena innehav av filmer ha satts vid en sammanlagd speltid om en timme.

Omständigheterna som i det nu överklagade målet motiverat att gärningen har rubricerats som grovt barnpornografibrott är betydligt allvarligare än vad som krävts för rubriceringen.

Det är frågan om en omfattande hantering som består i både innehav och spridning av barnpornografiskt material. Innehavet avser drygt 700 filer, varav cirka 60 procent har bedömts som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial. Av det särskilt hänsynslösa materialet utgör 256 stycken filer filmer med en

sammanlagd speltid om cirka 15,5 timmar. Det är 15 gånger mer speltid än som i hovrättspraxis har krävts för rubricering av rena innehav som grovt brott. Spridningen som JM dömts för avser drygt 800 filer, varav cirka 70 procent har bedömts som särskilt hänsynslöst övergreppsmaterial. Av det särskilt hänsynslösa materialet utgör 338 filer filmer med en sammanlagd speltid om hela 15,5 timmar. Som närmare utvecklas i förarbetena leder spridning av barnpornografiskt material till ytterligare lidande för de utsatta barnen samt en ökad efterfrågan på övergreppsmaterial som i sin tur riskerar att öka produktionen av barnpornografi och trappa upp de skildrade övergreppens grovhet. Att barnpornografiskt material har spridits till andra personer ska – särskilt om spridningen är systematisk, omfattande och okontrollerbar för gärningspersonen som i det nu överklagade fallet – inverka tydligt skärpande på straffvärdet.

En stor del av det barnpornografiska materialet har i det här fallet varit särskilt hänsynslöst och innefattat skildringar av verkliga övergrepp mot mycket unga barn som utsätts för grova våldtäkter eller annars utnyttjas på ett mycket hänsynslöst sätt. Barnen som skildras i materialet har bland annat utsatts för vaginala och anala penetrationer av vuxna, förmåtts att utföra sexuella handlingar på andra barn samt förmåtts att utföra orala sexuella handlingar på vuxna män samt avbildats med kroppsvätska på kroppen och underlivet. Materialet innefattar grova våldtäkter mot spädbarn.

De redovisade försvårande omständigheterna vid gärningen har inte beaktats fullt ut inom ramen för rubriceringen av brottet. Det finns ett övervärde som ska få genomslag vid straffmätningen. Det straff som hovrätten har bestämt tar, enligt min uppfattning, inte tillräcklig hänsyn till detta övervärde och det utmätta straffet motsvarar därför inte brottets allvar.

Det är min bedömning att fängelsestraffets längd i det här fallet bör ligga betydligt över minimistraffet för grovt barnpornografibrott och, inom den tillämpliga straffskalan, vid en samlad bedömning motsvara fängelse som inte understiger tre år.

Skälen för prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att målet med hänsyn till det allmänna intresset av tillgång till omfattande och vägledande prejudikatbildning bör prövas av Högsta domstolen (Fitger m.fl., Rättegångsbalken [2022, version 93, JUNO], kommentaren till 54 kap. 10 §).

I den lista med prioriterade prejudikatfrågor för år 2024 som Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten gemensamt har tagit fram till ledning för vilka rättsliga områden som från åklagarsynpunkt bör prioriteras konstateras att det finns behov av vägledning när det gäller

straffvärdebedömningen vid grovt brott eftersom praxis inte är enhetlig när det gäller bedömningen av betydelsen av övergreppsmaterialets mängd och art samt gärningspersonens hanteringsform.

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, som inom myndigheten bl.a. bevakar hovrättspraxis när det gäller barnpornografibrott, har i yttrande till riksåklagaren över åklagarens begäran om att överklaga domen bedömt att det finns ett behov av vägledande uttalanden i frågan om straffvärdesbedömning.

Jag delar Utvecklingscentrums uppfattning och vill för egen del tillägga följande.

Ändringen av minimistraffet år 2020 syftade till att höja straffnivån för såväl brott av normalgraden som de grova brotten, men däremot inte att påverka gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott. Lagstiftarens ambition att höja straffnivån tycks inte ha fått genomslag i hovrätternas praxis. Praxis tycks heller inte vara enhetlig när det gäller utmätning av straff. Det går inte att utifrån hovrätternas avgöranden förstå vilken betydelse som olika försvärande omständigheter har tillmätts när straffet har bestämts.

Högsta domstolen har inte uttalat sig om straffvärdet för grovt barnpornografibrott efter lagändringarna år 2020. Det finns ett behov av domstolens vägledning om utgångspunkterna för straffmätningen när det bl.a. gäller betydelsen av det barnpornografiska materialets art (t.ex. särskilt hänsynslöst, barnens ålder), mängd (antal bilder eller filmers speltid) och format (bilder och filmer) samt gärningspersonens hanteringsform (innehav, spridning och framställan).

Högsta domstolens vägledning med utgångspunkter för straffmätningen är av vikt för att lagstiftarens ambition om en höjd straffnivå ska få ett genomslag i praktiken, för upprätthållandet av enhetlighet och proportionalitet vid straffmätningen men också för prioriteringen av utredningsresurser i förundersökningar med mycket omfattande barnpornografiskt material.

Bevisuppgift och handläggning

Följande bevisning åberopas i rubricerings- och påföljdsfrågan.

1. Polisens representativa urval av barnpornografiska filmklipp som spridits respektive innehafts (två filmklipp om sex minuter respektive sex minuter och 26 sekunder som tas med/ges in vid en prövning av målet).
2. Analysprotokoll avseende barnpornografiskt material som den tilltalade spridit (förundersökningsprotokoll s. 29–33).
3. Analysprotokoll avseende barnpornografiskt material som den tilltalade innehaft (förundersökningsprotokoll s. 34–38).

Bevisningen åberopas till styrkande av att materialet skildrar mycket små barn som genom verkliga övergrepp utsätts för en särskilt hänsynslös behandling av vuxna personer, vilket har betydelse vid bedömningen av straffvärdet.

Om prövningstillstånd meddelas kan målet enligt min uppfattning avgöras utan huvudförhandling. Bevisningen kan läggas fram genom hänvisning.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till:
Kammaråklagaren Andréas Pernmyr.
Göteborgs åklagarkammare (AM-133514-23).
Utvecklingscentrum.